

พุทธปรัชญา เรื่องกรรมในวรรณกรรมไทยยุคก่อนนวนิยาย-พ.ศ. 2515

พุทธปรัชญา เรื่องกรรมมักจะมีปรากฏเสมอในวรรณกรรมไทยทุกยุคทุกสมัย เริ่มตั้งแต่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชโปรดให้จารึกตัวอักษรบนแผ่นศิลา ซึ่งเรียกกันว่า "ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง" ซึ่งเป็นระยะที่คนไทยเริ่มก่อตั้งตัวขึ้น วรรณกรรมในช่วงนี้จึงเป็นวรรณกรรมที่มีจุดหมายเพื่อแสดงความมั่นคงด้านการเมืองและด้านจิตใจ การนำพุทธคำสอนมาอบรมปลูกฝัง เพื่อให้เป็นคำสอนประจำชาติจะพบว่าในสมัยสุโขทัย ไตรภูมิพระร่วง เป็นวรรณกรรมที่ใช้อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกรงกลัวต่อบาป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เนื่องจากเป็นระยะที่ไทยมีการติดต่อกับชาวต่างประเทศ พร้อมกับมีพวกมิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่คำสอนคริสต์ ทำให้คนไทยหันมาแต่งหนังสือทางพุทธคำสอนมากขึ้นเพื่อใช้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนไทยและสร้างความมั่นคงให้แก่พุทธคำสอนสืบไป ต่อมาเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2310 พม่าเผากรุงศรีอยุธยาทำให้วรรณกรรมต่าง ๆ ตลอดจนจนพระไตรปิฎก... ถูกทำลายไปเกือบหมดแต่ก็ได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

จนกระทั่งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณกรรมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เพราะผลจากอารยธรรมตะวันตกที่เริ่มส่งไหลล้นเข้ามาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ค่อย ๆ ทวีมากขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการนำเอาความเจริญทางวิทยาศาสตร์และวิทยาการต่าง ๆ เข้ามาพร้อมกับการเผยแพร่คริสต์ศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิมพ์มีส่วนช่วยแพร่กระจายวรรณกรรมสู่ประชาชนได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น วรรณกรรมในยุคดังกล่าวนี้เป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อในการเปลี่ยนแปลงวรรณกรรมจากวรรณกรรมแบบฉบับ (วรรณกรรมแบบเดิม) มาเป็นวรรณกรรมแบบใหม่โดยยึดเอาปีที่มีการพิมพ์หนังสือราชการฉบับแรกคือ พ.ศ. 2401 ต่อจากนั้นก็มีการพิมพ์อื่น ๆ ออกตามมาหลายฉบับ การมีหนังสือพิมพ์ออกมาในช่วงเวลานี้เองมีส่วนผลักดันให้เกิด

พัฒนาการทางด้านวรรณกรรม กล่าวคือ เป็นเล่มมือนเวทที่แสดงความคิดเห็นและเล่นผลงาน ลู่สายตาประชาชน ข้อเขียนและบทความต่าง ๆ ที่ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ วารสารต่าง ๆ ย่อมให้ความประเทืองทางด้านปัญญาแก่ผู้อ่าน และเมื่อนักศึกษาไทยที่ไปศึกษาในยุโรป เดินทางกลับมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพร้อมกับนำวิธีการเขียน นวนิยายใหม่เข้ามาสู่วงการวรรณกรรมไทย ผู้นำในการแต่งนวนิยายไทยเรื่องแรกของ ไทยคือ "แม่วัน" (พระยาสุรินทรราชา หรือ นกยูง วิเศษกุล) โดยแปลถ่ายทอดจาก นวนิยายอังกฤษ เรื่อง VANDETTA ของ MAREI CORELLI ในชื่อไทยว่า "ความพยาบาท" เริ่มพิมพ์เป็นตอน ๆ ในนิตยสารสักริทยา พ.ศ. 2443 ส่วนนวนิยาย ที่แต่งขึ้นตามแบบเรื่อง "ความพยาบาท" คือ "ความไม่พยาบาท" กลายเป็นนวนิยายไทย เรื่องแรกที่แต่งขึ้นโดยมิได้แปลจากภาษาต่างประเทศ ผู้แต่งคือ หลวงวิลาศปริวรรต (เหลียม รินทุพราหมณกุล) พิมพ์เป็นรูปเล่มสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2446 นวนิยายไทย ได้เริ่มเกิดขึ้นและมีวิวัฒนาการจากสมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลายนี้เอง

พุทธปรัชญา เรื่องกรรมก็มีปรากฏในวรรณกรรมไทยทุกยุคทุกสมัย แต่ขอบเขต ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้มุ่งศึกษาวิจัยถึงเพียงแค่ พ.ศ. 2515 เท่านั้น ดังนั้น การนำ พุทธปรัชญา เรื่องกรรมมาใช้ในวรรณกรรมไทยอาจแบ่งได้เป็น 2 ระยะ คือ ยุคก่อน นวนิยาย และ ยุคนวนิยายไทย- พ.ศ. 2515 โดยเนื้อแท้แล้วการแบ่งยุคของ วรรณกรรมเป็นเรื่องที่ลำบากยิ่ง เพราะวรรณกรรมนั้นไม่ขึ้นกับเวลา แต่การแบ่ง ครั้งนี้ได้ยึดถือเอาการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญอันส่งผลถึงวรรณกรรม กล่าวคือ การกำเนิด นวนิยายนั้นเท่ากับว่าเป็นการ เปลี่ยนโฉมหน้าใหม่ให้กับวงวรรณกรรมไทยจากร้อยกรอง มาสู่ร้อยแก้ว ดังนั้นการแบ่งตามเวลาดังกล่าวจึงพอจะทำให้เห็นแนวทางลักษณะการนำ พุทธปรัชญา เรื่องกรรมมาใช้ในวรรณกรรม ซึ่งมีลักษณะการนำมาใช้แตกต่างกัน ทำให้ มองเห็นความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของวรรณกรรมดังกล่าวด้วย

3.1 พุทธปรัชญา เรื่องกรรมในวรรณกรรมไทยยุคก่อนนวนิยาย

วรรณกรรมในระยะนี้ได้แก่วรรณกรรมไทยที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึง ปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าอยู่หัวหรือต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

แห่ง กรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งนิยมรูปแบบการประพันธ์เป็นร้อยกรอง บางเรื่องอาจมีภาษาบาลี-สันสกฤต แทรกอยู่ด้วย มีการกล่าวถึงพุทธปรัชญา เรื่องกรรมแทบทุกเรื่อง ทั้งที่กรวีใช้เป็นจุดหมายในการแต่งและการกล่าวถึงอย่างธรรมดา เพราะเนื้อหาส่วนใหญ่ของวรรณกรรมรุ่นเก่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับคำสอนา ดังที่ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้แสดงความเห็นต่อเนื้อเรื่องของวรรณคดีไทยรุ่นเก่าว่าส่วนใหญ่เป็นเรื่องรัก เรื่องรบ และคำสอนา¹ พุทธปรัชญา เรื่องกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมไทย สิ่งที่มีปรากฏให้เห็นในช่วงยุคก่อนนวนิยาย คือ เรื่อง ไตรภูมิพระร่วง ลิลิตพระลอ พระมาลัยคำหลวง และนิราศบางเรื่อง

เมื่อพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของผู้แต่งจะเห็นได้ว่า พญาสิทธิทรงพระราชนิพนธ์ ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณกรรมปรัชญาแห่งคำสอนาพุทธ² จากการค้นคว้ารวบรวมจากคัมภีร์สัทธิตำสอนาต่าง ๆ ทั้ง พราหมณ์ พุทธ และฮิน 30 คัมภีร์³ ทรงใช้หลักกรรมและหลักไตรลักษณ์ โดยเฉพาะเรื่องความไม่เที่ยงเป็นแกนความคิดที่ซึมแทรกอยู่ทั่วตลอดในคำสอนทั้งหมดของหนังสือ ไตรภูมิพระร่วง⁴ หลักกรรมที่ปรากฏใน ไตรภูมิพระร่วง นี้

¹ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "หัวใจของวรรณคดีไทย" ใน วรรณไวทยาการชุดวรรณคดี (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, 2520), หน้า 65.

²สิทธา พิณภูวตล, "สังเขปประวัติวรรณคดีไทย" ใน ไตรภูมิมิถิลลาฉบับถอดความ (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการอาเซียนว่าด้วยวัฒนธรรมและสำรสนเทศ, 2528), หน้า 23.

³สิทธา พิณภูวตล, วรรณกรรมสู่โยทัย (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 130.

⁴พระราชวรมณี, ไตรภูมิพระร่วง: อภินิหารต่อสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิศึกษาพุทธคำสั่งสอนและประเพณีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 56.

ล่อนเพื่อมุ่งให้คนดำเนินชีวิตอยู่อย่างดีที่สุดในไตรภูมิ คือการได้รับผลดี ผลชั่วในนรก
สวรรค์ ถ้าผู้ใดปรารถนาจะเกิดให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก็ต้องประกอบแต่กรรมดี
ผู้ที่ประกอบแต่กรรมชั่วจะได้รับทุกข์ทรมานในนรก นับได้ว่า ไตรภูมิพระร่วง ล่อนคน
ที่ยังหมกมุ่นหมกอยู่ด้วยเรื่องโลกให้รู้ถึงพุทธคำสั่งนำอันแท้จริง โดยทางอ้อมด้วยวิธีนาม
ยกเอาหนามบัง⁵

พญาสิทธิทรงเริ่มเรื่องโดยกล่าวถึงวิบากกรรมต่าง ๆ ดังที่พระราชวรมุนี
กล่าวไว้ว่า "เมื่อพิจารณาในแง่ไตรภูมิ หรือ ภูมิ 3 คือ กิเลส กรรม และ
วิบาก เราจะเห็นว่าเรื่องไตรภูมินี้เริ่มต้นด้วยวิบาก"⁶ คือผลกรรมดี และผลกรรมชั่ว
เมื่อทำความชั่วก็จะได้รับทุกข์ทรมาน ความเดือดร้อน ถ้าทำกรรมดีก็จะได้รับความสุข
แต่เป็นการมองแบบรูปธรรม ก็คือการไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ทั้งที่ดีและไม่ดีตามวิบาก
ที่ได้กระทำ แล้วสิ่งสืบสาวลงไปหากกรรมที่เป็นเหตุ คือการกระทำ ต่อจากนั้นก็จะต้องถึง
กิเลสที่เป็นตัวประกอบปรุงแต่งให้เป็นเหตุให้ทำกรรมนั้น ๆ ทั้งนี้จุดเน้นจะอยู่ที่กรรม
ที่เป็นเหตุให้ได้รับผลนั้น ๆ⁷ เช่นในตอนที่ว่าด้วยนรกใหญ่ และนรกบ่าว ได้เน้นให้
เห็นถึงการกระทำกรรมชั่วอะไรบางอย่างที่เป็นเหตุให้ไปเกิดในภูมินั้นว่า

⁵ เล่มสี่ ยศโกเศศ, เล่าเรื่องในไตรภูมิ (พระนคร: อักษรเจริญทัศน์, 2509),
หน้า 9

⁶ พระราชวรมุนี, ไตรภูมิพระร่วง: อิทธิพลต่อสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร:
ชุมนุมศึกษาพุทธศาสตร์ และประเพณีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 11

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

คนผู้ใดเกิดมาและบรู๊สกับบาสักบุญ แลบมีรัฐสักคุดพระพุทธร พระธรรม
พระสงฆ์ และบ่อมิได้ให้ทาน ตระหนี่ทรัพย์ แลเมื่อท่านจะอวยทานได้
มักห้ามปรามท่านอันหนึ่ง มีบรู๊สรักที่รักน้อง บรู๊สเอ็นดูกรุณา เทียบยอม
ข้าสิ่งสัตว์อื่นรูตึง แลสักเอาสินท่าน อันท่านเจ้าสินบ่อมิให้แก่ตน มักทำชู้
ด้วยเมียท่าน แลลอกสักรักเมียท่านผู้อื่น แลเจรจาเหลวแหลกล่อยล่าย
มักกล่าวความร้ายล่อเสียดเปียดเปียนท่านกล่าวความสละประมาทท่าน
แลกล่าวความหยาบซ้ากล้าแข็ง ใ้ท่านบาดเนื้อ ผิดใจ ใ้ท่านได้รับความ
เจ็บอาย แลกล่าวความมุลาว่าทเหลวแหลกล่อยล่ายอันบ่อมิเป็นประโยชน์
เป็นดิรัจฉานยกถา แลมักกินเหล้าเมายา แลบมีย่าผู้เฒ่าผู้แก่
ล้มศพราหมณาจารย์ อันว่าผู้กระทำร้ายสินนี้ไล่ครันตายไปก็ไม่ได้ไปเกิดในนรก
อันใหญ่ อันนั้นแล อันว่าความอันเขาเจ็บปวดทนต์ทุกข์เวทนาแห่งเขานั้น
สักกล่าวบ่อมิได้เลย⁸

และ

คนผู้อยู่ในแผ่นดินนี้แล มั่งคั่งเป็นดี มีเข้าของมาก โพรฟ้าข้าไทมาก
มักกระทำร้ายแก่คนอื่น ชิงเอาทรัพย์เข้าของของท่านอื่นด้วยตนมีกำลังกว่า
ครันตายได้ไปเกิดในนรกอันชื่อว่าเวตรสถัน⁹

ในตอนที่ว่าด้วยเปรตภูมิมีตัวอย่างผลกรรมว่า

เปรตผู้นี้เมื่อก่อนโพน เขาย่อมข่มเหงคนเข็ใจด้วย อันหาความกรุณา
ปราณีมิได้ แลเห็นของท่านจะใคร่ได้แก่ตน เห็นสินท่านจะใคร่แยกเอา
ท่านหาความผิดบ่อมิได้ไล่ตนว่าท่านผิด

เปรตผู้นี้ไล่ เมื่อก่อน เขาคลอกปาเผาปา แลสิ่งสัตว์อื่นใดที่หนีพ้นนั้น
ไฟก็ไหม้ลามตาย

ยังมีฝูงเปรตจำพวกหนึ่ง มีตนนั้นใหญ่เท่าภูเขา และมีเส้นขนอันรียวาว
เสียบแหลมหนักหนา ...เปรตผู้นี้เมื่อก่อนเขาได้เป็นนายเมืองแลแต่งความ
มิชอบทางธรรม ย่อมเห็นแก่สินจ้างล่อตบ่อมิเป็นกลาง การยผู้ชอบไล่ว่าผิด

⁸ พระญาติไทย, ไตรภูมิพระร่วง, (พระนคร. ศิลปาบรรณาการ; 2518), หน้า 12.

⁹ เรื่องเดียวกัน.

การยัผู้ผิดโล้วว่าชอบ ด้วยบาปกรรมแต่งความบมิชอบธรรมตั้งนั้นโล้ว... 10

ในล่วนที่กล่าวถึงกรรมตี ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ที่กระทำกรรมตีหรือบุญจะ ได้รับ
ผลตอบแทนคือการได้ไปเกิดบนลววรรค ตั้งข้อความต่อไปนี

บุญทั้งหลายนี้ใช่แต่เมืองมนุษย์ภูมิกระทำแลได้บุญในแผ่นดินนี้ ทั้งฝูงเทพดา
อันอยู่ในจกามาพจรภูมิก็ตี ย่อมกระทำบุญฝูงนี้แล จึงได้เป็นพระอินทร์
เทพดาในเมืองฟ้า โล้ว... 11

และ

ถ้าแลว่าผู้ใดทำกรรมโล้ว ธิจึงเขียนนามผู้นั้นลงในแผ่นทอง เนื้อลูงนั้นว่าดังนี้
ท่านผู้นี้ ชื่อนี้ อยู่บ้านนี้ เรือนนี้ ได้ทำบุญธรรมดังนี้ ๆ มีอาทิคือ ไหว้บ
ค้ำพลมาบูชา และปฏิบัติแก่พระศรีรัตนตรัย แลเลี้ยงดูพ่อแม่ แม่ ย่า เกรง
ผู้เฒ่าผู้แก่รักพี่รักน้อง แลรักท่านผู้อื่น แลชกกันอาจารย์แลครูบารยาย
แลให้ผ้ากฐิน แลก้อพระเจดีย์ กระทำคุดหา ปลูกกุฎวิหาร แลปลูก
พระศรีมหาโพธิ แลลดับไฟพระธรรมเทศนา แลจำศีลเมตตภาวนา
ลวดมนต์ไหว้พระ แลอานวยทานยาเกรงลุ่มถพรหมณ์ผู้มีคิลแลบุชาธรรม
ทั้งปวงนี้... ผู้ใดแลจะปรารธนาไปเกิดในเมืองลววรรคได้ อย่าได้ประมาท
ลิมตณ ควรเร่งชวนชวายกระทำบุญกุศลบุญธรรม ให้ท่านรักษาคิลเมตตภาวนา
อุปัฏฐากบิดามารดา ผู้เฒ่าผู้แก่อุปัชฌาย์อาจารย์ แลลุ่มถพรหมณ์ผู้มีคิลโล้วก็จะได้
เกิดในลววรรคแล 12

นอกจากนี้ผู้แต่งยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นอนิจจัง กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็เทพ
อินทร์ พรหม สักพรรดิ เค้รชฐี ยาจก หรือสัตว์โลกต่าง ๆ แม้กระทั่งวัตถุในโลกนี้
ก็ไม่มีสิ่งใดตรึงยั้งยืนล่วนแต่ไม่เที่ยงแท้ทั้งสิ้น ในที่สุดต้องมลายลูงสิ้น นอกจากนี้ผู้แต่ง
ยังชี้ให้เห็นถึงความลูงสูงลูงสุดตามคติทางพุทธคำลัตรี คือ นิพพาน หรือ การดับอย่างสิ้นเชิง
นั้นเอง

10 เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

11 เรื่องเดียวกัน, หน้า 90-91.

12 เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

จะเห็นได้ว่าพญาสิทธิพร ใช้นัยสื่อกำล่อน เรื่องกรรมเป็นแกนกลางสำคัญในการดำเนินเรื่องทั้งหมด และยังเป็นการใช้ให้เห็นถึงพุทธปรัชญา เรื่องกรรมตามคติทางพุทธศาสนาถึง 2 ระดับ คือ ระดับชาวบ้าน กล่าวคือ การล่อนให้กระทำกรรมดีละเว้นกรรมชั่ว โดยการนำเอากรรมมาขู่เอาลวรรค์มาล่อ เพื่อให้ได้ไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ที่ดีกว่า รวมถึงการได้ไปเกิดในยุคอุดมคติ คือ ยุคพระศรีอาริย์ ขณะเดียวกันก็ล่อนพุทธปรัชญาเรื่องกรรมในระดับพระอภิธรรม กล่าวคือ เน้นให้บุคคลกระทำดีที่สุดเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนา ก็คือ การดับลุ่มอย่างสิ้นเชิง หรือ นิพพานนั่นเอง ดังที่ชลธิรา กสโตอยู่ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องกรรมใน ไตรภูมิพระร่วง ว่า

ไตรภูมิพระร่วง มีแก่นเรื่องนิรยลุดดอยู่ทุกตัวอักษร และเป็นแก่นที่ซ่อนอยู่ลึกที่สุด แสดงให้เห็นความปรารถนาที่จะเกิดใหม่ สัจเน้นให้ทำบุญทำทาน ทำกรรมดีเพื่อที่จะได้เกิดใหม่ดีขคน และรวมทั้งได้ไปเกิดใหม่ในยุคที่เป็นอุดมคติ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไต่ย้าให้ทำดีที่สุด ที่ละชั่วที่ละชาติ เพื่อที่จะบรรลุไปสู่จุดหมายสูงสุดอันเป็นยอดปรารถนา คือ นิพพาน หรือการดับลุ่มอย่างสิ้นเชิงนั่นเอง¹³

สำหรับเรื่อง ลิตพระลอ ซึ่งแสดงพุทธปรัชญาเรื่องกรรมไว้อย่างชัดเจน และมีความหมายตรงตามแนวพุทธธรรม แสดงให้เห็นว่ากวีผู้รจน ลิตพระลอ มีความเข้าใจในปรัชญาชีวิตอย่างลุ่มลึก¹⁴ เกี่ยวกับเรื่องนี้ วิภา กระจะนันทน์กล่าวไว้ว่า

¹³ ชลธิรา กสโตอยู่, วรรณคดีของปวงชน (กรุงเทพมหานคร: อักษรสาส์น, 2517), หน้า 68.

¹⁴ ชลธิรา กสโตอยู่, "ลิตพระลอ: การศึกษาวารจตามแนวพุทธปรัชญา", รักเมืองไทย เล่ม 1 (พระนคร: สยามสังคมคำสตร์แห่งประเทศไทย), หน้า 121.

ผู้ใดก็ตามที่ได้ประพันธ์ ลิลิตพระลอ ขึ้น* ได้สร้างขึ้นมาไม่เพราะอยู่ใต้
อิทธิพลของพุทธคำสอนโดยไม่รู้ตัว ก็เพราะประสงค์จะแสดงแนวคิด
เรื่องชีวิตตามหลักพุทธคำสอนโดยอาศัยวิธีการของ "นิยายประโลมโลกย์"
เป็นพาหนะ¹⁵

แนวความคิดเรื่องกรรมใน ลิลิตพระลอ นั้นตรงตามสัจธรรมของพุทธปรัชญา
คือ มนุษย์สามารถบงการชีวิตของตนเองด้วยตนเองได้¹⁶ และยังแสดงให้เห็นอีกด้วยว่า
กิเลสและอริชชา เป็นบ่อเกิดแห่งพฤติกรรมของมนุษย์และมนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกกว่า
จะขจัดหรือไม่ขจัดกิเลสและอริชชาของตน กล่าวคือ เลือกวิถีชีวิตของตนได้ด้วย¹⁷

เมื่อพิจารณาตามหลักวิถุฎะ 3 คือ กิเลส กรรม วิบาก จะเห็นได้ว่า
ผู้แต่ง ลิลิตพระลอ เริ่มเรื่องโดยการเน้นให้เห็นถึงกิเลส โดยเฉพาะ กามตัณหา
ซึ่งเป็นสาเหตุที่นำพระลอและพระเพื่อนพระแพงไปสู่การประกอบกรรม และได้รับ
วิบากกรรมจนถึงแก่ชีวิตในที่สุด นางรื่น นางโรยต้องไปขอความช่วยเหลือจาก
ปู่เจ้าลัมพพิมาย โดยอ้างความทุกข์ของพระเพื่อน พระแพง ซึ่งเกิดจาก "กามตัณหา"
ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากโคลงบทที่ว่า

* ยังหาข้อยุติเกี่ยวกับผู้แต่งและสมัยที่แต่งไม่ได้

¹⁵ วิภา กงกะนันทน์, วรรณคดีวิจารณ์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,
หน้า 26.

¹⁶ ชลธีรา กัสตอญ์, "ลิลิตพระลอ: การศึกษาวิจารณ์ตามแนวพุทธปรัชญา",
รักเมืองไทย, หน้า 89.

¹⁷ วิภา กงกะนันทน์, วรรณคดีวิจารณ์, หน้า 32.

ทุกขธิดาเท่าฟ้า	เห็นแต่พระเจ้าข้า
พระปู่เจ้าองค์เดียว	
ฮีบ เขียวมาแต่เช้า	ส่องให้เข็ญพระเจ้า
โปรดเปลื้องทุกข์หลาน	ท่านเทอญ
เข็ญช่วยภารลูแล้ว	เงินแลกทองกองแก้ว
อเนกข้าขอถวาย	
กามกรรหายเพิ่มไหม้	พระช่วยพระฮักให้
ราชพันความตาย ¹⁸	

ปู่เจ้าส้มทราย เป็นผู้ชักนำให้พระเพื่อน พระแพงได้พบกับพระลอโดยวิธีการ
ทำเล่นที่ ปู่เจ้าส้มทรายเป็นตัวละครสำคัญในการนำเสนอพุทธปรัชญาเรื่องกรรม
ปู่เจ้าส้มทรายรู้ทุกสิ่งทุกอย่างว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับพระเพื่อ พระแพง แต่ปู่เจ้าส้มทราย
ก็ยังช่วยให้ได้พบกัน เพราะปู่เจ้าส้มทรายรู้ว่าถึงปู่เจ้าส้มทรายไม่ช่วย เขาก็จะ
ประสบชะตากรรมเช่นนั้นเป็นเพราะ "ผลกรรมของเขาเอง" ซึ่งเป็น "ผลกรรมเขาแต่ก่อน"
ดังปรากฏในรายบทที่ว่า

ปู่เจ้าส้มทรายได้ฟังดังนั้นก็ ... ปู่ไปผายตบถ้อย อยู่น้อยหนึ่งบมปาน
ปู่ก็ขีญถามเลงดูจะช่วยควรฤาสมควร รู้ทั้งมวลทุกอัน ด้วยผลกรรมเขาแต่ก่อน
ทำหยาบหย่อนตึงตึง ส่วนจะถึงบมียุดเท่าว่า พลันลุดพลันม้วยด้วยผลกรรมเขาเอง
แต่เพรงเขาส่องท่า ทำบุญปองจะไฉ ขอได้ฟังบุญดู¹⁹

¹⁸ กระทรวงศึกษาธิการ, ลิลิตพระลอ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,
2510, หน้า 18.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

เกี่ยวกับเรื่องผี วิภา กงกะนันทน์ ได้แสดงความเห็นไว้ว่า

การที่ผู้แต่งกำหนดให้ดูเห็นและคิดเช่นนั้นจะเกิดจากเหตุอื่นไม่ได้เลย นอกจากเหตุที่มาจากแนวคิดที่ว่า "กรรม" เป็นตัวกำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะจะเป็นกรรมเก่าในชาติก่อนหรือกรรมใหม่ในชาตินี้ก็ก็ตาม ไม่ว่าจะผู้เขียน จะเชื่อในกฎแห่งกรรมในลักษณะนั้นหรือไม่ก็ตาม²⁰

นอกจากนี้ก็ยังให้ความสำคัญแก่ผลกรรมทั้งทางดีและร้ายที่ส่งผลมาจากการกระทำในอดีต ว่ามีผลสืบเนื่องกับปัจจุบัน แต่ไม่ได้กล่าวถึงกรรมอย่างเลื่อนลอยเหมือนในวรรณคดี เรื่องอื่น ๆ กวีผู้พิพนธ์ ลิลิตพระลอ เชื่อว่า ความสืบเนื่องแห่งการยึดมั่นถือมั่นและเจตนา ของชีวิตมีอำนาจกำหนดเส้นทางชีวิตของมนุษย์ทั้งนี้ตรงกับหลักพุทธศาสนา ดังปรากฏใน พระพุทธวจนะที่ว่า "ภิกษุทั้งหลาย เจตมานั้นเอง เราเรียกว่ากรรม บุคคลลงใจ แล้วจึงกระทำกรรมด้วย กาย ด้วยวาจา ด้วยใจ"²¹ นั่นก็คือกวีได้แสดงนัยให้รู้ว่า เจตนาที่พระเพื่อน พระแพง ได้ตั้งมั่นไว้ในอดีตและสืบต่อมาในปัจจุบันประกอบกับเจตนา ของพระลอในปัจจุบัน มีอำนาจต่อพฤติกรรม และความเป็นไปในปัจจุบันของบุคคลทั้งสาม หาใช่แรงบันดาลจากอำนาจภายนอกเป็นเหตุสำคัญไม่²²

แนวคิดเรื่องกรรมจะปรากฏอีกครั้งในตอนที่พระนางบุญเหลือหัดทานพระลอไม่ให้ไปเมืองล่อง ในที่สุดพระนางบุญเหลือไม่สามารถหัดทานพระลอได้เพราะพระลอ

²⁰ วิภา กงกะนันทน์, วรรณคดีวิจารณ์, หน้า 62

²¹ อ. จ. ก. 22/334/453.

²² ดวงมน จิตรจันทน์, บทวิเคราะห์ลิลิตพระลอ: ในเชิงวรรณคดีวิจารณ์

(คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี, 2521), หน้า 92.

อ้างความเชื่อที่มีอยู่แล้วของสังคม คือ อ้างกรรม ว่า ชีวิตมนุษย์ย่อมหนีกรรมไปไม่พ้น
กรรมในอดีตสามารถส่งผลมาปัจจุบัน และเป็นเพราะอำนาจของผู้อื่นบันดาลให้
ตนเป็นเช่นนั้น ดังปรากฏในโคลงบทที่ว่า

ถึงกรรมสักอยู่ได้	ฉันทิ พระเอย
กรรมบถมีใคร	ฆ่าข้า
กุศลสิ่งสนองไป	ถึงที่ ลู่ขนา
บาปสิ่งจำตกข้า	ช่วยได้ฉันทิ
ฉิบไปถึงแล้วและ	ถึงกรรม กิติ
ตกรรกลั่นคล้าย	หมื่นไหม้
แล้วลู่ขโสดแล้วลู่ขวรรค	เพราะอยู่ กิติ
บอญ์เลยลา ไท้	ธราชแล้วสักไป ²³

และในโคลงบทที่ว่า

รอยกรรมสักจากเจ้า	จอมกษัตริย์
รอยบาปเพรงจำพลัด	ดอกท้าว
พระคุณไปแทนขัด	ใจตั้ง นีน้า
ยาหยูกเขา โฉมหน้า	ลูกให้ไหลหลง ²⁴

จากโคลงข้างต้นนี้ ดวงมน จิตรจำนง ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

คำว่า "รอย" ซึ่งตัดมาจากชะรอย ที่ปรากฏถึง 2 ครั้งในโคลงบทนี้
ทำให้สับสนได้ว่าพระลอไม่แน่ใจเท่าใดนักว่าเป็นเพราะเหตุนั้น (กรรม)
จริงหรือไม่ แต่กล้ารับรองอย่างเต็มที่ว่าตนถูกยาหยูกจากฝ่ายเมืองล่อง

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 95.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 52.

แสดงว่าพระลอบยังรู้ตัวที่ว่าอะไรเป็นอะไร ซึ่งผิดกับตัวละครที่ถูกเล่นให้
ในวรรณคดีไทยเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ยอมรับในข้อนี้เลย ไม่ว่าจะพลาญงาม
ในเรื่องขุนช้างขุนแผน หรือท้าวศรัณมลินในเรื่องสังข์ทอง²⁵

ฉะนั้นการอ้างกรรมของพระลอบ จึงเป็นลักษณะในการอ้างถึงความเชื่อของสังคมซึ่งเป็น
คำตอบสำเร็จรูปที่พอใจจะยกให้เป็นเรื่องกรรมเก่าไปเสียหมด เป็นการอ้างความเชื่อ
ของสังคมที่มีอยู่แล้ว เพื่อประกอบเป็นเหตุผลให้ผู้อื่นเห็นว่ากรรม โดยเฉพาะกรรมเก่า
มีอำนาจเหนือชีวิตคนโดยที่ตนไม่สามารถต่อสู้ขัดขืนได้ แต่ก็เห็นได้ว่าเป็นการอ้างตาม
แบบแผนประมูประคตมิใช่การกล่าวเพราะประจักษ์จริง เมื่อได้ไตร่ตรองแล้ว²⁶

แม้ว่า ลิลิตพระลอบ จะจบลงด้วยการเลือกที่จะตายของ พระลอบ พระเพื่อน
พระแพง ทั้ง ๆ ที่สามารถจะรอดชีวิตได้เพียงแต่แสดงตัวว่าเป็นใครเท่านั้น แต่ทั้งสาม
กลับรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ซึ่ง วิภา กงกะนันทน์ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

การที่ผู้เขียนสร้างพระลอบให้มีเสรีภาพในการเลือก เช่นนี้ย่อมชี้ให้เห็นว่า
ผู้เขียนต้องการจะแสดง (หรือเชื่อ) ว่ามนุษย์สามารถเลือกวิถีชีวิตให้แก่
ตนเองได้ด้วย เพราะถ้าผู้เขียนต้องการจะแสดง (หรือเชื่อ) ว่าพระเจ้า
หรืออำนาจลึกลับภายนอกเป็นผู้เผด็จการที่กำหนดชะตาชีวิตให้มนุษย์แล้ว
ผู้เขียนย่อมไม่ให้พระลอบมีโอกาสนั้นแต่จะคิดเลือก²⁷

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่ากวีผู้แต่ง ลิลิตพระลอบ มีแนวคิดเกี่ยวกับกรรม ว่าสิ่ง
กำหนดชีวิตใน ลิลิตพระลอบ คือกรรม และกรรมทั้งหลายในเรื่องมีกำเนิดมาจากตัวละคร
ทั้งหลายในวาระโอกาสต่าง ๆ กัน เป็นเหตุเป็นปัจจัยต่อกัน ชีวิตในเรื่องมีโอกาสที่จะ

²⁵ ดวงมณ จิตร์จันทน์, บทวิเคราะห์ลิลิตพระลอบ: ในเชิงวรรณคดีวิจารณ์,
หน้า 78.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

²⁷ วิภา กงกะนันทน์, วรรณคดีวิจารณ์, หน้า 22.

เลือกกระทำหรือไม่กระทำอะไรก็ได้ แต่ตัวละครทั้งหลายได้เลือกที่จะกระทำ "กรรมชั่ว" อันเกิดจาก "กามตัณหา" จึงได้รับผลกรรมในที่สุด จึงน่าจะสรุปได้ว่า "กรรมกำเนิดจากชีวิต ชีวิตเป็นผู้กำหนดกรรม และชีวิตสามารถอยู่เหนือกรรมได้"²⁸ บุญกรรมหรือกรรมในชาติปางก่อนมีผลน้อยมาก²⁹ ซึ่งกรรมได้ปฏิบัติแล้วบุญกรรมเสียทีเดียวเพราะความเชื่อเรื่องชาติภพหรือการเกิดใหม่เป็นสิ่งที่ฝังลึกในความเชื่อระดับชาวบ้าน แต่ก็ได้พยายามตีความหมายของบุญกรรมตามวัยแห่งพุทธปรัชญาว่าเป็นส่วนหนึ่งของเหตุผลเสียสืบต่อกับกรรมปัจจุบัน แต่เข้าใจเพื่อเน้นว่าบุญกรรมเป็นตัวกระทำทั้งหมดที่จะบันดาลทุกข์สุขในมนุษย์อย่างที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องอื่น อันทำให้มนุษย์มองข้ามกรรมปัจจุบันของตนเสียสิ้น ทั้ง ๆ ที่กรรมปัจจุบันนั้นเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลส่งผลต่อปัจจุบันโดยตรง³⁰

พระมาสัยคำหลวง เป็นวรรณกรรมที่แสดงพุทธปรัชญาเรื่องกรรมไว้อย่างเด่นชัดอีกเรื่องหนึ่ง ในขณะที่ไตรภูมิพระร่วง พรรณนาถึงความน่ากลัวดลย่องในนรกเพราะการกระทำกรรมชั่วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ พระมาสัยคำหลวง ได้เน้นหนักในการแสดงให้เห็นผลของการกระทำกรรมดีมากกว่าการพรรณนาถึงผลของการกระทำกรรมชั่ว ดังนั้นเนื้อหาของ พระมาสัยคำหลวง จึงเป็นการพรรณนาถึงความรื่นรมย์ ความสุขบนสวรรค์ และแสดงให้เห็นว่าจะต้องกระทำ(กรรมดี) เช่นไรบ้าง จึงจะได้มาเกิดบนสวรรค์ ดังจะเห็นได้จากตอนที่พระมาสัยรับดอกบัวจากชายเข็ญใจนำไปบูชา เจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระมาสัยพบกับเทวดามากมายที่มานมัสการพระเจดีย์จุฬามณี เทวดาเหล่านั้นล้วนมีลักษณะและมีบริวารจำนวนต่าง ๆ กัน พระมาสัยจึงถามพระอินทร์ว่า

²⁸ ชลธิรา กัสต์อยู่, "ลิลิตพระลอ: การศึกษาวิจารณ์ตามแนวพุทธปรัชญา", รักเมืองไทย, หน้า 47

²⁹ ชวน เพชรแก้ว, การศึกษาวรรณคดีไทย, หน้า 60.

³⁰ ดวงมณ จิตร์จำนงค์, บทวิเคราะห์ลิลิตพระลอ: ในเชิงวรรณคดีวิจารณ์, หน้า 105-106.

เทวดาองค์ต่าง ๆ นั้น เมื่อชาติก่อนได้ทำบุญอย่างไรจึงเกิดในสวรรค์ชั้นนี้ พระอินทร์ก็เล่าให้ฟัง เช่น เทวดาองค์หนึ่งแต่ชาติก่อนเป็นคนยากจนอยู่ในอนูราธปุระ ได้เที่ยวเก็บกวาดทรายมาก่อเป็นเจดีย์แล้วกราบไหว้ พอตายไปก็ได้มาเกิดบนสวรรค์เป็นเทวดามีบริวารหนึ่งแสน

ขณะที่พระมาลัยรอคอยจะเฝ้าพระศรีอารียันั้น พระอินทร์ได้เล่าเรื่องของเทวดาแต่ละองค์ที่ได้ทำบุญกุศลไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์มาอย่างไรให้พระมาลัยฟังรวม 12 องค์ ตัวอย่างเช่น

พระเชษฐมัยยเห็นมา ถามอินทราทนต์ พระเมตไตรยแลถามมา ลูรินทรว่ามิใช่ พระมาลัยว่าตึงถา เทพนี้คือผู้ใด ท้าวหัลโลนยแสดงพจน์ บปรากฏโดยนาม พระเชษฐามบูรพกรรม ว่าเทพท้าวคู่ลโชน ตรเนตรไซตออคติ ว่าเทพผู้นุ่มนุษย์ ประคาสลุตทลิตทา เกี่ยวเกี่ยวหน้าดิรันดร์ ขายเลี้ยงชีวินอาตมา ให้ทานกาบหิงส์ ข้าวก้อนหนึ่งเท่านั้น ม้วยดลสวรรค์แล้วลวัลดี มีบริษัทร้อยองค์ ด้วยผลสั่งสืบสวรรค์³¹

ว่าเทพาแต่ก่อนกาล เป็นโคบาลกลางไร่ เอาโภชนไปให้ทาน เพื่อนโคบาลดูกัน กุศลนั้นเพียงนี้ ให้ผู้มีศีลคุณ ผู้ฮับบุญสืบไว้ ถ้ายูได้ให้ทาน ให้บริวารพันหนึ่ง รูปโฉมพึงพอใจ³²

เมื่อเทพผู้นุ่มนุษย์ ให้โภชนยุคพอพึง ล้ามเชรหนึ่งศีลสรรพ เธอก็รับทานไล่ บุญสั่งให้เป็นเทพ สัมปติเสัพบริวาร ปุณฺชนปานตั้งนี้³³

31

กรมศิลปากร, พระมาลัยคำหลวง (พระนคร: ศิลปาบรรณาการ, 2518)

หน้า 24.

32 เรื่องเดียวกัน.

33 เรื่องเดียวกัน.

ถึงก่อนกาลเทวบุตร เป็นมนุษย์ชั้นชาย เธอได้ควายปัทมา
ส่งขั้ช้อยาจนโหมเกี่ยว หนักทีเดียวตั้งนั้น ได้เลวส่ววรรคเทวฐาน
มีบริวารสองหมื่น แม้นบุคคลอื่นอันอวย ทานสละสลวยแก่สังข์
ให้ทานจงปูนกัน จะได้ผลนั้นเสมอสมาน บริวารมานเพียงนั้น³⁴

ว่าเทวาผู้มี เป็นเศรษฐีบุพกาล ชื่อหริบาลลัมणा มีศรัทธาศิลวัตร
ในตรัยรัตนนิคกาล สรรพทานทุกสิ่งโลด ผ้าพรรณโกชนโอสถ
ขลารสไตรศิวร ถวายส่งขั้ช้อยาคำ ด้วยเตชผลานิสงข์ไชร์
สั่งสืบให้ลัมปัตส่ววรรค บริวารมหันต์สามหมื่น ล้าราญร์นรมยา³⁵

ว่าเทเวศร์นี้ไชร์ เมื่ออยู่ในอนูราร บูรินารถประไพอย่างทุกไหมทอผ้า
เผากเพ็ชรากผู้อนาถ ถวายปัทมาศิวรย์ปัจจุณณ์เสนาสน์ทาน
แก่สังข์ช้อยาขั้ช้อยาคำ อุกิ์ผลสิ่งไป แต่ผู้กขยลู่ลู่กันร์ เตชชุกุศลอินกระทำ
เที่ยงแท้หน้าคู่ไช ลัมปัตในปรโลก³⁶

เทพนี้ท้าวอภัยทูลย์ เป็นจอมมฤคในสังกา เป็นกานาธิปไตย
รัตนไตรอุปถัมภก เรอชยยกพระคำสนา คารวตามระตย์รัตน
ด้วยสักกิกศรัทธา โพรธิรุกขาก็บำรุง พระสถูปผดุงผดามิตย์
มาตรปิตุอุปถัมภก อวาคกรรมภูฏาการ จตุปัจจยทานนิตยภัตร
ถวายสังข์กิตติลก พรณพพิทังพิพา สรรพยาจกนาเนก ทานอดิเรกรอดเมื่อ
บ้ายเป็อนุญบาล ทั้งผลทานก็ประสุมลู่ ทั้งศีลวัตรก็ประเสริฐ จึงบังเกิดส่วรรคา
บริวาราเป็นขนิด แล่นลัมปัตก็เหลือขนาถ³⁷

อินทรวาคือเทเวณทร์ เป็นสามเณรน้อยนัก ส่งวนคิลรัักษนิคกาล
แล้วอภิบาลอุปชฌาย์ อาจารย์ยงนอบนบ เคียมเคารพนิรันทร์
นั่งนวดพันเพ็ญเฝ้า กวาดผงเฝ้าผัดผั่ว เสนาสนแล้วตักน้ำ น้ำนั้นใสใ้วาง

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

จุดเพลิงพลางพิบผ้า ถวายสีวราเสรีจลสรรพ นึ่งนบสดับโอวาท
 ฤาคลาดตลาตปรนนิบัติ พระไตรรัตน์ก็บูชา เล่าเรียนธรรมาธรรมเมค
 บคร้านเนตรในเพ็ชร กลางคืนเรียนพระธรรม เมื่อกลางวันปรนนิบัติ
 ศิลวัตรพระอาจารย์ บุญเห็นปานดังนี้ สัมบัติมีโอฬาร
 ด้วยเหตุผลานิสงฆ์ไซ้³⁸

ว่าเทวราชนี้ไซ้ อุบัติในทลิตทา เห็นสมณะอายุฉนี้
 เทียววิษฆาตโดยลกล เอาโงชนัดนแต่งถวาย เอาภาชนะฝายตามตรอก
 ตักเตือนบอกบ้านอื่น ร้องเครื่องปั้นปาวชน ทำนขวยขวนตามได้
 ใส้บาตรไถถวายทาน ชนชาวบ้านปริตา คือโงชนามาก
 บ้างใฝ่ฝากกลิตชาย ได้โงชนหลายเหลือเหลือ เพื่อเผื่อแผ่ผลทั่ว
 บทำแต่ตัวเตือนทำน ฤคัลปานจะนี้ไซ้ จึงอุบัติในวิมาน
 มีคฤงคารสัมบัติ³⁹

จากตัวอย่างดังกล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ผู้นิพนธ์ พระมาลัยคำหลวง ต้องการแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็ นสามเณร เศรษฐี ข้างผูกไหม คนเลี้ยงโค หรือชาวบ้านธรรมดาๆ ต่างก็มีสิทธิ์ที่จะไปเสวยสุขบนสวรรค์ได้ทั้งสิ้น เพียงแต่เขาเหล่านั้นได้กระทำความดีไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็ นกรรมดีเพียงเล็กน้อย แม้แต่การให้ทานข้าวก้อนหนึ่งก็ตาม

จะเห็นได้ว่า พระมาลัยคำหลวง มีอิทธิพลเหนือความรู้ลึกลับนึกคิดของคนไทยในเรื่องบาปบุญ นรกสวรรค์ เช่นเดียวกับ ไตรภูมิพระร่วง กล่าวคือคนมักจะทำบุญทำทาน สร้างสมกรรมดี โดยหวังที่จะไปเกิดบนสวรรค์หรือในคำส่นาของพระศรีอารียซึ่ง เป็นยุคที่มีแต่ความสงบสุข นับได้ว่าทั้ง พระมาลัยคำหลวง และ ไตรภูมิพระร่วง ต่างก็มีอิทธิพลต่อคนไทยเป็นอย่างมาก คือ ไตรภูมิพระร่วง สอนให้พึงหลีกเลี่ยงนรก ให้เกรงกลัวต่อบาปและ

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 53.

³⁹ เรื่องเดียวกัน.

ความทุกข์ในนรกอันเกิดจากการกระทำกรรมชั่ว ในขณะที่ พระมาลัยคำหลวง ชี้ให้เห็น ผลของการกระทำกรรมดี และได้รับผลของการกระทำกรรมดีตอบสนองให้ได้รับความสุขในสวรรค์ การพรรณานี้จึงมักจะกล่าวถึงความรื่นรมย์ไว้อย่างละเอียดลออชวนให้กระทำกรรมดี

สรุปได้ว่า ผู้แต่ง พระมาลัยคำหลวง มีความเชื่อว่า บุญกรรมมีผลอย่างมาก ต่ออนาคตในการที่จะได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีกว่า ซึ่งเป็นความเชื่อในเรื่องชาติภพและการเกิดใหม่ซึ่งฝังรากลึกในระดับชาวบ้าน มากกว่าความปรารถนาการหลุดพ้น (นิพพาน) อันแท้จริง

นอกจากนี้แล้ววรรณกรรมประเภทนิราศอีกมากมายที่แสดงความเชื่อในเรื่องกรรมแทรกอยู่ในลักษณะที่ว่า กวีมีความเชื่อว่าการที่ตนต้องพลัดพรากจากนางอันเป็นที่รัก และการที่ตนเองได้รับความทุกข์ทรมานในโลกมนุษย์นั้นมีส่วนเกิดมาจาก กรรมที่กระทำไว้ในชาติปางก่อน หรือการพรากสัตว์ทำให้ผู้อื่นพลัดคู่กัน เวรกรรมจึงตามสนอง เช่น การอ้างถึงกรรม ก็คือ บุญที่ทำให้พบกับ และบาปที่ทำให้ต้องพรากจากกัน ความเชื่อเช่นนั้นปรากฏในนิราศแทบทุกเรื่อง เช่น ใน สมุทรโฆษคำฉันท์ ตอน พระสมุทรโฆษคร่ำครวญถึงนางทนิรมดี เมื่อพระโพธิ์พรากพระองค์มาจากนางว่า

บุญโตนี้โทษทำ
บาปโตนี้หนอปาง

และมานำไปส่งนาง
มาบาราส์พะงางาม⁴⁰

⁴⁰ กรมศิลปากร, สมุทรโฆษคำฉันท์ (พระนคร: ศิลปาบรรณาการ, 2512),

กำลัร วลศัรปราชญั

ถารยมให้อูพราก	กัณแพรง กอนนา
กรรรมแบง ออออกมา	ตังงนี้
เวรานุเวรเอง	พระบอก บารา
ผดชอวไขหนัหน้า	ลูสีลองค ⁴¹

โคลงทวาทคัมาลั

เพรงเราคยพรากเนือ	นกไกล อูถา
รืบราชเอาของขัง	ตังไว
มาทันปลิดลาายใจ	เสียรจาก เรียมนา
มาณิรารลัให	हांไกล ⁴²

โคลงนิราคันรินทร

รอยบุญเรารวมพ้อง	พลกัน
บาปแบงลองทำทัน	เท่าลัร้าง
เพรงพรากลัตวัจำผัน	พลัดอู เขาทา
บุญรวมบาปลัร้าง	นุขร้าง เรียมไกล ⁴³

⁴¹ กรมศิลปากร, กำลัร วลศัรปราชญั (พระนคร: ศิลปาบรรณาการ, 2512), หน้า 42.

⁴² กรมศิลปากร, โคลงทวาทคัมาลั (พระนคร: ศิลปาบรรณาการ, 2518), หน้า 28.

⁴³ กรมศิลปากร, โคลงนิราคันรินทร (พระนคร: ศิลปาบรรณาการ, 2520),

โคลงนิราศพระยาตรัง

จากมาเรือร่อนน้ำ	เนตรไหล
เวรวิบัติกรรมไต	พี่สร้าง
แรงบาปสิ่งสูงไกล	ล่มมิ่ง ฤเอย
แรงพี่เดี่ยวลุ่มล่าง	จากร้อย <u>แรงกรรม</u> ⁴⁴

สุนทรภู่อเอง เมื่อแต่งนิราศก็ได้แทรกความเชื่อเรื่องกรรมในลักษณะนี้ในนิราศ
ของตน จะเห็นได้จาก นิราศเมืองแกลง และ นิราศพระประธม ซึ่งพรรณนาไว้ว่า

น้ำกินองอยู่ในท้อง ชลาสินธุ์	จะกอบกิน คิมขมิไม่ลุ่มหวัง
เหมือนไรคู้อย่างกำแพง วัง	จะเกี่ยวมิ่งก็ละ เขียนเอา เขียนตาย
ทั้งนี้เพราะเคราะห์กรรมกระทำไว้	นึกอะไรสิ่งไม่ลุ่มอารมณ์หมาย

ศิโรราบกราบเท้าให้เปล่าจิต	รำคาญคิดอาศัยมีใครหน่าย
ชะรอยกรรมทำสัตว์ให้พลัดพราย	จึงแยกย้ายปีตุลาชญาตึกา
มาพบพ้อท้อใจด้วยไกลแม่	ให้ตั้งแต่เค้าร่ำร้อยละห้อยหา
ชนนีอยู่คู่ร้อยยุธา	ติดตามอ้างว่างอยู่กลางไพร ⁴⁵

และ

แต่ก่อนกรรมนำสัตว์ให้พลัดพราก	จึงจ่าจากนิมน์องให้หมองศรี
เคยไปมาหาน้อง ในคลองนี้	เห็นแต่ที่ท้องคลองน้องน้ำตา ⁴⁶

⁴⁴ กรมศิลปากร, โคลงนิราศพระยาตรัง (พระนคร: ศิลปาบรรณาการ, 2519),
หน้า 8.

⁴⁵ สุนทรภู่อ, รวมนิราศของสุนทรภู่อ (พระนคร: อักษรเจริญทัศน์, 2528), หน้า 76.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

นอกจากนี้พบความเชื่อเรื่องกรรมที่ทำให้พลัดพรากจากนางอันเป็นที่รักใน
นิราศธารโศก ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ซึ่งพรรณนาไว้ว่า

กรรมใดให้จำจาก	เป็นวิบากพรากกันจร
ไกลข้างร้างแรมอร	ให้พี่คร่ำรำโศกา
กรรมใดจำจากเจ้า	สายล่มร
ลำบากพรากเสียวจร	จากข้าง
ไกลข้างร้างแรมอร	รภาคย์
เรียมคร่ำครวญอ้างว้าง	แทบให้โยหยา ⁴⁷

จากการศึกษาวรรณกรรมไทยที่สะท้อนพุทธปรัชญา เรื่องกรรมในระยะก่อนยุคนวนิยาย
คือ ไตรภูมิพระร่วง ลิลิตพระลอ พระมาลัยคำหลวง และนิราศต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า
เป็นการนำเสนอบุทธปรัชญาเรื่องกรรมในระดับชาวบ้าน กล่าวคือ เป็นลักษณะความเชื่อ
ในเรื่องบุญกรรม ชาติ ภพ และการเกิดใหม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกในความเชื่อระดับ
ชาวบ้านของสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากความเชื่อในเรื่องการทำบุญทำทาน เพื่อจะได้
ไปเกิดในชาติภพที่ดีกว่าดังที่ปรากฏใน ไตรภูมิพระร่วง และ พระมาลัยคำหลวง ต่างกัน
ตรงที่ ผู้แต่ง ไตรภูมิพระร่วง เน้นถึงวิบากกรรม(ชั่ว) อันล้นตล้นของในนรก ในขณะที่
พระมาลัยคำหลวงพรรณนาถึงวิบากกรรม (ดี) อันนำร้นรมย์บนสวรรค์ นอกจากนี้ยังมีการ
อ้างอิงกรรมในอีกลักษณะหนึ่ง คือ เมื่อบุคคลใดประลบเคราะห์กรรมต่าง ๆ มักจะถือเอาว่า
เป็นเหตุเนื่องมาจาก กรรมเก่า หรือ บุญกรรม ที่ตนเองเคยกระทำไว้ในอดีตชาติ ซึ่งส่งผล
มาอย่างปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จาก ลิลิตพระลอ และ ลิลิตพระลอ มีลักษณะของการไม่ยอม
จำนนต่อบุญกรรม กวีได้ตีความหมายของบุญกรรมตามนัยแห่งพุทธปรัชญา แล้วชี้ให้เห็นว่า

47

เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์, นิราศธารโศก (พระนคร: อักษรเจริญทัศน์, 2511),

บุพกรรมมิใช่ตัวกำหนดความทุกข์สุขในมนุษย์อย่างผูกขาด กรรมปัจจุบันต่างหากที่มีอิทธิพล
ส่งผลต่อบุคคลโดยตรง ซึ่งแตกต่างจากการยอมรับบุพกรรมแต่อย่างใด ยาวในนิราศต่าง ๆ
ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

3.2 พุทธปรัชญา เรื่องกรรมในนวนิยายไทยยุคนวนิยายไทย-พ.ศ. 2515

นวนิยายเป็นวรรณกรรมรูปแบบใหม่ของไทย ถือกำเนิดจากการรับอิทธิพล
ตะวันตกซึ่งแผ่ขยายเข้ามาแทนที่อิทธิพลของอินเดียและขอมซึ่งมีมาแต่เดิม นวนิยายไทย
ในระยะแรกเป็นการแปลจากเรื่องของประเทศ "แม่วัน" หรือ พระยาสุรินทรราชา
(นภยูง วิเศษกุล) เขียนเรื่อง ความพยาบาท โดยแปลถ่ายทอดจากนวนิยายอังกฤษ
เรื่อง VENDETTA ของ MARIE CORELLI ลงในวารสารสัปดาห์ เมื่อ พ.ศ. 2443⁴⁸
ซึ่งถือได้ว่าเป็นนวนิยายเรื่องแรกที่เป็นภาษาไทยและมีลักษณะตามตะวันตก ต่อมาจึงเกิด
นวนิยายไทยแท้เป็นครั้งแรก กล่าวคือ มีเนื้อเรื่อง ตัวละคร จาก และความคิดในเรื่อง
เป็นไทยทั้งหมด แต่งโดยหลวงวิลาสปริวรรต (ครูเหลี่ยม) เรื่อง ความไม่พยาบาท ซึ่งเป็น
เรื่องที่แต่งคู่กันกับ ความพยาบาท ของแม่วัน⁴⁹

แม้นวนิยายส่วนใหญ่จะรับรูปแบบมาจากตะวันตกก็ตาม แต่เนื่องจากสังคมไทย
เป็นสังคมพุทธ กวีหรือนักเขียนส่วนใหญ่มีบोधพุทธศาสนา ฉะนั้นแนวคิดที่ปรากฏในนวนิยาย
ไทยช่วงระยะเวลานี้ จึงเป็นแนวคิดที่ได้จากพุทธปรัชญาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะ
แนวคิดเรื่องกรรม มักมีปรากฏในนวนิยายไทยแทบทุกเรื่อง เริ่มจาก ความไม่พยาบาท
ของหลวงวิลาสปริวรรต วัตถุประสงค์ของผู้แต่งก็คือ เพื่อตอบโต้กับ ความพยาบาท ของ

⁴⁸ สุพรรณดี วราทร, "วิวัฒนาการของการประพันธ์ไทยสู่ยุคนวนิยาย" ใน
ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2519), หน้า 54.

⁴⁹ เสือ สตะเวทิน, "กำเนิดนวนิยายไทยเรื่องแรก" ประวัตินวนิยายไทย
(กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์, 2521), หน้า 22.

แม้ว่า⁵⁰ ครู เหลี่ยมใช้หลักคำสอนในพุทธคำสอนที่ไม่ให้ใช้ความรุนแรงมาเป็นแนวคิดของเรื่อง⁵¹ เมื่อค้นพบว่าภรรยาประพฤติตัวไม่เหมาะสม แทนที่ตัวเองจะใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา กลับชนะใจทุกคนในเรื่อง โดยการให้อภัย ไม่ผูกพยาบาท "เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร"

พุทธปรัชญาเรื่องกรรมที่ปรากฏในนวนิยายช่วงระยะเวลาี้ มักเป็นไปในรูปแบบนิยายอิงหลักกรรมทางพุทธคำสอน และพุทธประวัติเป็นส่วนมาก ดังเช่นเรื่อง เชิงผาหิมพานต์ และ กองทัพธรรม ของ ลุชีพ ปุญญาอนุภาพ หลวงตา ของแพรวะเยื่อไม้ ธารชีวิต วัดดอนบุญ ของ ทวี วรคุณ กฎแห่งกรรม ของ ท.เสียงพิบูลย์

เชิงผาหิมพานต์ ลุชีพ ปุญญาอนุภาพ เขียนขึ้นเพื่อเทอดทูนพระอานนท์เถระ ผู้เป็นพุทธอนุชาและอุปฐากบารุ่รับใช้ใกล้ชิดสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ ท่านได้จำพระพุทธรูปคณะไว้เป็นประโยชน์แก่พุทธบริษัทมาจวบจนปัจจุบัน⁵² เนื้อเรื่องของ เชิงผาหิมพานต์ มีคติสอนใจตลอดเรื่อง สอนให้ผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่ในโลก รู้จักต่อสู้กับชีวิตรู้จักโลก และสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือเพื่อชี้ให้เห็นหลักกรรมที่ว่า การกระทำใด ๆ ก็ตามย่อมได้รับผลตอบแทนเสมอ ดังที่พระพุทธรองค์ตรัสไว้ว่า "หญิง ชาย ฤๅษี ภิกษุ บัณฑิต ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รองรับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย เราทำกรรมอันใดไว้

⁵⁰ Kwandee Rakpongse, A Study of the Novels of Mq̄mluang Buooḥā Nimmanheminda (Pseud Dōkmaisot) (Presented of the Degree of Doctor of Philosophy in the University of London, 1975), p.45.

⁵¹ Ibid, p. 21.

⁵² เบลูจมาศ พลอินทร์, วรรณคดีขนบประเพณีและคำสอน (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2519), หน้า 45.

ตีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักได้รับผลของกรรมนั้น"⁵³ เช่นเดียวกับ สันทลุ่มลิจฉวี ได้เล่า
ชีวประวัติของตนให้ล่านุศิษย์แห่งสำนัก วิคความิตรฟัง เพื่อสอนหลักกรรมที่ว่า ให้มุ่ง
ประกอบแต่กุศลกรรม เพื่อเอาชนะอกุศลกรรมทั้งหลาย ดังปรากฏในตอนที่อาจารย์
วิคความิตรได้สอนศิษย์และกล่าวถึงพุทธวจนะตอนหนึ่ง เกี่ยวกับความรู้และธรรมะไว้ว่า

ความรู้ที่ขาดธัมมะหรือคุณความดีคอยควบคุมย่อม เป็นพิษและทำอันตรายได้
คนประเสริฐสุดในโลกเทวดาและมนุษย์ก็คือคนที่ทั้งมีความรู้ดีทั้งความประพฤติดี
บุคคลมิได้เป็นคนถ้อย เพราะชาติสกุล มิได้เป็นคนดีเพราะชาติสกุล แต่เป็น
คนถ้อยหรือคนดีเพราะการกระทำของตน ถ้าบุคคลตั้งอยู่ในธรรมหรือคุณงาม
ความดีแล้ว ประโยชน์อะไรที่จะต้องไปสู้แม่น้ำคัคคิลิทธิเพราะแม่น้ำตีมิใน
ภาชนะสำหรับดื่มก็เป็นน้ำคัคคิลิทธิไปแล้ว ฤกษ์งามยามดีนั้นขึ้นอยู่กับ
การกระทำกรรมดี⁵⁴

หนังสือชุด หลวงตา ของแพรเยอไม เป็นหนังสือที่นำเสนอบุทธปรัชญาเรื่องกรรม
ไว้อย่างน่าสนใจอีกเล่มหนึ่ง ใช้สำนวนง่าย ๆ ช้า ๆ และกินใจ เป็นการสะท้อนชีวิตของคน
ในสังคมปัจจุบันซึ่งสับสนวุ่นวาย และสภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งสูงใจให้คนประพฤตชั่วได้ง่าย
โดยนำเอาเรื่องราวในสังคมปัจจุบันมาถอดแทรกอย่างลุ่มลึก ทำให้ผู้อ่านได้ศึกษาระยะ
อย่างธรรมชาตและโดยไม่รู้สึกรู้สึไปใคร่ครวญเดียวกัน⁵⁵ แต่ละเรื่องแสดงออกในลักษณะ
เป็นบทเรียนที่นำศึกษา และใช้เป็นบทเรียนหลีกเลี่ยงจากสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ เช่น เรื่อง

⁵³ ใน อภิลหปิเจกขณสูตร

⁵⁴ ลูชีพ บุญญาณภาพ. เชิงผาหินพานต์ (กรุงเทพมหานคร: แพรพิทยา,
2518) หน้า 26.

⁵⁵ เบญจมาศ พลอินทร์, วรรณคดีขนบประเพณีและคำสอน, หน้า 47.

บุญหลง บุญหลงเป็นทหารจะไปรบ เวียดนามในกองทัพองอาจศึก หลวงตาได้สอนบุญหลง ว่าการฆ่าไม่ว่าบาปก็มี นั่นก็คือจะต้องฆ่าโดยปราศจากกิเลส ถึงไม่ว่า เป็นกรรมชั่ว ดังคำพูดของหลวงตาบอกกับบุญหลงว่า

"การฆ่าที่ไม่บาปก็มีนี่หว่า"

"ฆ่าอะไรครับ ไม่บาป"

"ก็ฆ่ากิเลสไงล่ะ" "ข้าไม่ได้ห้ามเอ็ง เจ้าบุญหลง แต่ข้ากำลังบอกเอ็ง ให้อิงคนโดยไม่บาป เอ็งฟังให้ดีนะ คนเราทำบาปนั้นเพราะกิเลสมัน บงการให้ทำ หากเอากิเลสออกเสียแล้ว ทำอะไรก็ไม่เป็นบาปเป็นกรรม ฉะนั้นเจ้ากิเลสนี่แหละคือคู่อฆาตของเรา เพราะมันคอยต้อนเราไปสู่การทำที่เป็นบาป การที่เอ็งไปเวียดนามแล้วต้องไปอิง เวียดนาม คอมมิวนิสต์ ก่อนจะอิงเอ็งต้องทำให้เสียก่อน ทำให้ไม่มีความโกรธ ความเกลียด จะเล็งจะยิงแต่ละครั้งจงนิกรว่ามันเป็นหน้าที่ อย่าปล่อย ให้ความโกรธความเกลียดมันมาช่วยคิด แล้วเอ็งจะยิงปืนโดยไม่บาป ...⁵⁶

จะเห็นได้ว่าสังคัมภีร์ฉบับนี้มีอิทธิพลต่อพระสังข์ บุญหลงต้องทำหน้าที่อย่าง หลีกเสี่ยงไม่ได้ คำสอนของหลวงตาจึงต้องประยุกต์เปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อม เพราะการฆ่า ไม่ว่าจะ เป็นลักษณะใดล้วนแต่บาปทั้งสิ้น หลวงตาใช้พุทธปรัชญาชั้น พระอภิธรรม มาสั่งสอนบุญหลงว่า กรรมชั่วถ้ากระทำโดยปราศจากกิเลสย่อมไม่ว่า เป็น กรรมชั่ว เช่นเดียวกับ การกระทำของพระสังข์ผู้ละกิเลสแล้ว ซึ่งเรียกว่ากริยาเป็นการ เขียนแบบลือเสียนให้ขบขันมากกว่าจะเป็นเขินนั่นจริง ๆ

⁵⁶ แพร่เอื้อไม้. หลวงตา (กรุงเทพมหานคร: แพร่ศึกษา, 2515), หน้า 38.

ธารชีวิต เป็นนวนิยายซึ่งแสดงพุทธปรัชญา เรื่องกรรมไว้อย่างเห็นได้ชัด

ทรี วรคุณ: เขียนขึ้นเพื่อแสดงจุดประสงค์ซึ่งกล่าวไว้ตอนหน้า เรื่องว่า

ชีวิตย่อมไม่ผิดกับ ธาร คือ น้ำ เพราะมีลักษณะไหลขึ้น-ลงเป็นปกติ
สิ่งเหมือนกับชีวิตที่ต้องมีขึ้นลงเพราะลู่บ้างทุกขบ้าง ดีบ้างเลวบ้าง
แตกต่างกัน แต่ว่าน้ำขึ้น-ลงนั้น เป็นไปด้วยอำนาจความดึงดูดของดวงอาทิตย์
และดวงจันทร์ ส่วนชีวิตก็ต้องมีอาการขึ้นและลงด้วยอำนาจของวิบาก
วิบากคือผลแห่งกรรมอันทำไว้เองแต่ปางก่อน เป็นเครื่องบันดาลให้แต่ละชีวิต
ต้องเป็นไปแตกต่างกันในภายหลังตรงตามคำสอนของพุทธคำสอนว่า กรรม
เป็นเครื่องจำแนกสัตว์ให้ดีและเลว ประณีต ทรามต่างกัน และหวานพีช
ไว้อย่างไรย่อมได้ผลอย่างนั้น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เช่น ในเรื่อง
กรรมตามสนอง แสดงให้เห็นว่า ผู้กระทำความไวก็ดีก็ตามชั่วก็ตาม
จักต้องแล้ววิบาก คือรับกรรมที่ตนกระทำนั้นลุ่มกับเหตุทุกประการ

จะเห็นได้ว่า ทรี วรคุณ เขียนเรื่อง ธารชีวิต ซึ่งแสดงให้เห็นพุทธปรัชญา
เรื่องกรรมว่า ชีวิตของมนุษย์จะดีหรือเลวขึ้นหรือลง ขึ้นแต่ด้วยกับสาธารน้ำก็อยู่ที่กรรมที่
มนุษย์กระทำและวิบากกรรมจากการกระทำกรรมนั้น ๆ

นอกจากนี้ยังมีเรื่อง กฎแห่งกรรม ของ ท.เสียงพิบูลย์ เป็นงานเขียนที่แสดง
หลักกรรมซึ่งได้จากเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตของผู้แต่งและอื่น ๆ นำมาผูกขึ้นเป็นเรื่องราว
โดยให้ตัวละครเป็นผู้แสดงหลักกรรม เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักในกฎแห่งกรรมและเห็นจริงว่า
"ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" แต่ละเรื่องของ กฎแห่งกรรม เน้นให้เห็นกฎแห่งกรรมอย่าง
เด่นชัดในลักษณะกรรมสนองกรรม ในภาวะสังคมปัจจุบันที่คนไม่ละอายต่อบาปและ
เกรงกลัวบาป มุ่งแต่จะเอารอดเอาเปรียบข่มเหงรังแกและเบียดเบียนกัน หากได้ระลึก
ถึงกฎแห่งกรรมหรือได้อ่าน เรื่องกฎแห่งกรรมบ้าง อาจจะเป็นคติหยุดยั้งการประกอบกรรมชั่ว
ได้ไม่มากนักน้อย เพราะเรื่องต่าง ๆ ในหนังสือชุดนี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตโดยแท้จริง
มิได้เป็นเรื่องเพื่อฝัน การเป็นล่อนคล้อยในระตบชาวบ้านจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตรง

ในระยะต่อมานวนิยายที่เล่นอนุพุทธปรัชญา เรื่องกรรมเริ่มมีลักษณะ เป็นตัวของตัวเอง มากขึ้น กล่าวคือเริ่มคลี่คลายจากนวนิยายอิงหลักธรรมมาเป็นนวนิยายชีวิต ที่มีเนื้อหา สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยที่แท้จริงมากขึ้น โดยการนำพุทธปรัชญา เรื่องกรรมสอดแทรก ลงไปด้วยไม่ว่าจะเป็นแนวคิดหลัก หรือการกล่าวถึงอย่างธรรมดาๆ ก็ตาม ดังเช่น เรื่อง เงา (2510) ของ โรสลาเรน ผู้แต่งได้รับอิทธิพลจากเรื่อง THE SORROW OF SATAN ของ MAREI CORELLT โดยผ่านฉบับแปลเป็นภาษาไทยของอมราวดี คือเรื่อง ขุนคลัง โรสลาเรนนำเอาความคิดจากเรื่องนี้มาผูกขึ้นให้เข้ากับสังคมไทย สมัยใหม่โดยการนำความเชื่อเรื่อง นรก สวรรค์ ในหนังสือ ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเคยมี อิทธิพลเหนือจิตใจคนไทยในสมัยสุโขทัยกลับเข้ามาใช้ในนวนิยายสมัยใหม่อีกครั้ง โดย กำหนดให้เจ้าชาย วลัวัต เป็น พญายม (คือ LUCIFER ในเรื่อง THE SORROW OF SATAN) กลับมาเกิดในสังคมปัจจุบัน คอยลงโทษคนทำชั่ว โรสลาเรนต้องการแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่า ความชั่วจะต้องได้รับผลชั่วทดแทนเสมอ⁵⁷ โรสลาเรนแสดงความคิดในเรื่อง เงา ว่า ตั้งแต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว โลกมีแต่ความเดือดร้อน มนุษย์ ซ้ำพินกันมากขึ้น คนทำความชั่วมากขึ้น เป็นเหตุให้งานของพญายมเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ดังจะพบได้จากคำพูดของเจ้าชายवलัวัตที่ว่า

จำได้ไหมสิริ...นาน...นานแสนนานมาแล้วสินะ แต่สำหรับข้า ดูราวกับ ว่าเวลานั้นเพิ่งผ่านไปเมื่อครู่นี้เอง... เราเคยมีระยะเวลาอยู่ระยะหนึ่ง ที่ได้พักผ่อนกันอย่างจริงจัง ไม่ว่าโรรนา ส่งมาจากแสงเพลิงไฟเสียง ร่าให้คร่ำครวญ... เพราะมนุษย์คนเดียวเท่านั้น... ข้ายังจำกิวไม้ ที่กระจำงอยู่ท่ามกลางแสงจันทร์ลมเย็น ๆ พัดพอสบาย และพระสุรเสียง อันนุ่มนวลนั้นได้ดีหู ... แต่แล้ว... ข้าก็จำต้องทำหน้าที่ครั้งที่ยิ่งใหญ่ ที่สุดหน้าที่ที่ข้าไม่อยากทำ แต่ก็จำต้องทำทั้ง ๆ ที่ใจจะขาด ...

⁵⁷ โรสลาเรน, เงา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รวมสาส์น, 2521), เล่ม 1, หน้า 112.

ข้ายังจำตำลาคะตั้นนั้นได้ติดตา ยังจำแม่กระซังกลิ่นหอมอันเยือกเย็น
 แล่งจันทร์หลบลูกไคร้หมอง... และพระวอจะลุดท้าย ข้ายังไม่ลืม
 วันเพ็ญนั้น! แต่ข้าไม่ได้อาจเอื้อมไปแตะพระองค์หรือกลริ ข้าเพียง
 แต่เฝ้าอยู่ตามหน้าที่ของข้า... ครั้นแล้วพระรัศมีอันโชติช่วงก็วูบสับหาย
 จะไม่มีคนใดแม้แต่เทพชั้นสูงสุด ได้พบได้เห็น ได้สักการะอีก กระทั่ง
 เนตรทิพย์ก็ล่องลอยหาไม่ได้! จากนั้นมา... ฐเถอะฉริ... งานของข้า
 หมกขึ้นปานใด น่าชั... งานของข้า เริ่มจากวินาทีที่พระสีกษมีนั้นวูบ
 สับไปที่เดียว ทุกคนจำพระวอจะนั้นได้ แต่มีกี่คนกระทำตาม แม้แต่
 พระสรีระยังคารก็แย่งกัน จนถึงขั้นจะทำสังคราย! มนุษย์!⁵⁸

นอกจากนี้ โรสลารเรนยังถ่ายทอดความเชื่อเรื่องนรกจาก ไตรภูมิพระร่วง
 ว่า นรก ลวรรคนั้นมีจริง คนทำชั่ว ทำบาปต้องตกนรก ขึ้นอยู่กับว่าความผิดสถานใดจะ
 ต้องตกนรกขุมไหน ดังเช่นกล่าวถึงกาฬลุตตะ มหาตปนนะ เวตตรณินทีและอโยทกาไวดังนี้

กาฬลุตตะ... ย่อมเป็นที่สถิตของผู้ใจบาปหยาบช้า มีโทษเป็นเบื้องหน้า
 โดยผูกมัดสัตว์หรือทำให้คนลำบากถึงชีวิต กาฬลุตตะนั้นมีสี่ฐานสี่เหลี่ยมจตุรัส
 กว้างยาวสี่กัได 100 โยชน์ มีฝาผนังสี่ด้านหนา 9 โยชน์ ฝาปิดเบื้องบน
 เบื้องล่างหนา 9 โยชน์ สัตว์นรกจะถูกผูกด้วยบรรทัดเหล็ก อันมีเปลว
 รุ่งเรืองดุจเพลิงจกกาล ล่ายบรรทัดเท่าลำตาลถ้าติดลงข้างหน้ากายสัตว์นรก
 ก็จะต้องผูกตลอดด้านหลัง ถ้าติดด้านหลังจะผูกตลอดด้านหน้า ติดข้างซ้าย
 ฝาไปขวา และติดขวาฝาไปซ้ายกำหนดไว้ 1,000 ปีนรกเท่ากับ 3 โภก
 6 ล้านปีมนุษย์ 30 ทน!⁵⁹

"แต่ยังมีอีกนะ เขาว่าถ้าคนมีกิเลส ไม่เชื่อบาปบุญคุณโทษ..."

"ขุมไหนหม่อม?"

"จำไว้ให้ดีขุมนั้นชื่อ มหาตปนนะ นรกชั้นที่เจ็ด!"

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38-39.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 140.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 141.

วิบากกรรมที่มนุษย์ทำมาแต่ก่อน เนื่องจากกระทำตนดูหมิ่นบริสุทธ์ แต่โง่ทงมาขอลงบริโงคตบขยสที่บุคคลอื่นบริจาคด้วยครุทรา ข่าสตัว ตัดชีวิตทั้งสองเท่าสเท่า ข่าถ่วงมนุษย์ทั้งเป็น ครั้นทาลายชนธแล้ว ต้องได้รับทุกขเวทนาในเวตตรณิน!

"อ่านรายละเอียดด้วย..."

เวตตรณินที่ ย่อมเต็มไปด้วยน้ำเค็มขง ได้นานนับกัลป์หนึ่งริมฝั่งดาขไป ด้วยขวากกรต สัตว์นรกที่วิ่งผ่านจะลงไปดื่มน้ำ ย่อมถูกขวากกรตนั้น เข้ามีเท้าอันตรายร่างกายขาดเป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่ครั้งลงไปในน้ำซ้ำจะถูก ความเค็มและบวกรตตยนาบอีกขึ้นหนึ่งสัตว์นรกจะกลับตายกลับเป็น 61
ททุกขเวทนาอยู่ตั้งนั้นตามแต่ผลกรรมของตัว

น้ำเคลขของข่าไปยัง อโยธกา ตามผลแห่งวิบากกรรมอันทรมาณสัตว์ 62
ให้ต้องทุกขเวทนา

นอกจากการที่มนุษย์จะพ้นจากวิบากกรรมไปได้นั้นขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์จะตัดห่วงกรรม ได้มากน้อยเพียงใด แต่เนื่องจากมนุษย์ยังมีกิเลสอันนำไปสู่การประกอบกรรม วงศ์กร แห่งวิภูล่งสารจึงหมุนเวียนไปไม่มีที่สิ้นสุด โรสลลาเรนจึงจบเรื่องเป็นการเตือนให้ผู้อ่าน ตระหนักในกฎแห่งกรรมว่า ความชั่วจะต้องได้รับผลชั่วทดแทนเสมอ

"เงา" ที่ติดตามมนุษย์ทุกรูปทนามไม่ว่างเว้น"เงา" ที่จะแลเห็น ทั้งความดีความชั่วของผู้ที่กระทำ... ร่างระหง ดวงพิทตรผ่องเผือด ริมโอษฐ์งามสไล ที่วันหนึ่งจะปรากฏขึ้นข่าง ๆ และพร้อมจะยื่นหัตถ์ อันเยือกเย็นมาแตะเบา ๆ พลาขยิมสรवलอย่างเชยชวน... บางที่ "เงา" นั้นจะกำส้งประหับยืนอยู่ใกล้ ๆ เราแล้วกระมัง! 63

จะเห็นได้ว่าโรสลลาเรนใช้แนวคิดเรื่องนรกสวรรค์จากไตรภูมิพระร่วง มาเป็น วัตฤตบในการเขียนเรื่อง เงา ได้ลัดดคล้องกับสังคมปรัชญาในรูปแบบของนวนิยายสมัยใหม่

61 เรื่องเดียวกัน, หน้า 187-188.

62 เรื่องเดียวกัน, หน้า 397.

63 เรื่องเดียวกัน, หน้า 471.

ได้อย่างกลมกลืนกับความเชื่อทางศาสนา เรื่องกฎแห่งกรรมได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาวรรณกรรมไทยที่เล่นพุทธปรัชญา เรื่องกรรมตั้งแต่ยุคก่อนนวนิยาย จนถึงยุคนวนิยายไทย - พ.ศ. 2515 พบว่าการนำพุทธปรัชญาเรื่องกรรมมาใช้ใน วรรณกรรมไทยมีพัฒนาการในด้านการนำเสนอดังนี้ คือ ในระยะแรกของยุคก่อน นวนิยาย จะเป็นการเล่นในรูปแบบวรรณกรรมคำสอนแท้ ๆ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องใน สมัยพุทธกาล ต่อมาเริ่มนำเสนอในรูปแบบนิยายพื้นบ้าน บทร้อยกรองต่าง ๆ จนกระทั่ง ถึงยุคนวนิยายไทย ในระยะแรกยังเป็นนวนิยายอิงลัทธิกรรมต่อมาได้พัฒนาเปลี่ยนแปลง การนำเสนอในรูปแบบของนวนิยายชีวิตซึ่งเป็นรูปแบบของวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมกัน อย่างกว้างขวางจนถึงปัจจุบัน

จากการสำรวจนวนิยายไทยในช่วงระยะยุคนวนิยายไทย - พ.ศ. 2515 พบว่า เฉพาะนวนิยายที่เล่นพุทธปรัชญาเรื่องกรรมอย่างเห็นได้ชัดนอกจากเรื่องที กล่าวไปแล้วนั้น ปรากฏว่ามีนวนิยายชีวิตครอบครัวของกฤษณา อโศกสิน ซึ่งส่วนใหญ่ แสดงความเชื่อเรื่องกรรมแทบทั้งสิ้น แต่ผู้วิจัยพบว่ามีนวนิยายอยู่ 5 เรื่อง ที่กฤษณา อโศกสิน แสดงพุทธปรัชญาเรื่องกรรมไว้เด่นชัด โดยเฉพาะกรรมอันเกิดจากกิเลส ตัณหาของมนุษย์ นวนิยาย 5 เรื่องนี้ ได้แก่ เรื่องบาปสลาย (2508) เรื่องมนุษย์ (2509) น้ำเข่าทราย (2511) เมียหลวง (2511) ถนนสายเล่นหมา (2513) เมื่อพิจารณานวนิยายดังกล่าว พบว่า กามตัณหาเป็นมูลเหตุให้เกิดกรรมและวิบากกรรม ต่าง ๆ ซึ่งหมุนเวียนเป็นวัฏจักรดังนี้คือ กิเลส กรรม วิบากหมุนเวียนเรื่อยไป ตามวงล้อแห่งวัฏสงสาร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย